

УДК 378

В.О. Гребенюк, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості адекватного перекладу науково-технічних текстів

В статті розглядаються основні труднощі, способи та види перекладу науково-технічних текстів.
науково-технічна література, дослівний переклад, прагматико-комунікативний аспект, еквівалентність, адекватний переклад

Розвиток науки і техніки в наш час неможливий без обміну спеціальною інформацією, що з'являється в різних країнах у наукових періодичних виданнях, спеціальних бюлетенях, патентній літературі тощо.

Як відомо, в немовних вузах велика увага приділяється навчанню читання науково-технічної літератури. Основна мета – це розвиток навичок самостійного читання студентами оригінальної літератури з фаху, починаючи з ранніх етапів навчання.

У залежності від ступеню володіння перекладачем іноземною мовою процес перекладу може відбуватися по-різному. Перекладач-професіонал розуміє іноземний текст і без перекладу; тому переклад для нього лише тісно пов'язаний із підбором засобів вираження. У процесі навчального перекладу розуміння іншомовного тексту часто не тільки не може передувати перекладу, але й досягається через переклад або з його допомогою. Перекладачу-початківцю нерідко потрібен переклад для повного розуміння оригіналу. Тому для нього процес перекладу складається, принаймні, з трьох етапів: 1) аналіз тексту, що перекладається; 2) чорновий (часто дослівний) переклад; 3) адекватний літературний переклад.

Під дослівним перекладом розуміють відтворення конструкції оригіналу без будь-яких змін і без суттєвої зміни порядку слів у реченні. Під буквальним перекладом слід розуміти переклад по зовнішній (графічній або фонетичній) подібності між іноземним та українським словом або словосполученням, без врахування смислових відмінностей між ними. Звідси зрозуміло, що дослівний переклад за певних умов є цілком закономірним явищем, а буквальний не допускається ніколи.

Дослівний переклад, свого роду "фотографія" оригіналу, може служити початковим етапом для розшифровки складних місць оригіналу. Однак, якщо в тексті є синтаксичні конструкції, яких немає в українській мові, то дослівний переклад тільки ускладнить розуміння значення оригіналу. Наприклад, дослівний переклад наведених нижче речень не може сприяти правильному їх розумінню:

He had his photo taken. - Він мав свою фотографію зробленою.

Правильний переклад: Він сфотографувався.

Had you informed us earlier, we would have taken the necessary steps.

Правильний переклад: Якби ви повідомили нас раніше, ми б вжили необхідних заходів.

Буквалізм є основною перешкодою в роботі перекладачів-початківців, свого роду їх "дитячою хворобою". Слід розрізняти буквалізм етимологічний, тобто зв'язаний із походженням слова, та буквалізм семантичний, тобто зв'язаний із його значенням.

Етимологічний буквализм полягає у використанні при перекладі зовнішньо схожого слова чи словосполучення, котре не відповідає за своїм значенням слову або словосполученню оригіналу: *obligation* – зобов'язання, а не облігація; *decade* – a period of ten years, а не десять днів; *activities* – діяльність, а не активність.

Під семантичним буквализмом розуміють використання при перекладі загального, як правило, найвідомішого значення слова або словосполучення замість конкретного. Буквальний переклад фразеологічних одиниць призводить в кращому разі до порушення норм української мови, а нерідко і до смислових помилок. Наприклад, фразеологічний зворот *to call names* перекладається "сварити", а не "називати імена"; *to bring home to* — "переконувати"; *to call into being* — "створювати". Слід зупинитися на понятті кальки, яке часто плутають з буквализмом. Калька – особлива форма запозичення шляхом дослівного перекладу. Це є слова або словосполучення, які створені із мовного матеріалу мови перекладу під впливом морфологічної структури іноземного слова чи словосполучення. Калька може бути повною, коли відтворюються всі елементи оригіналу у відповідній формі: *good neighbourly relations* – добросусідські відносини; або частковою, коли спостерігаються деякі розходження у формі: *war effort* – воєнні зусилля (однина – множина). Калькування (як повне, так і неповне) часто зустрічається при перекладі термінів та термінологічних виразів, а також фразеологічних зворотів, у т.ч. приказок і прислів'їв: *the air-lift* – повітряний міст; *better late than never* – краще пізно, ніж ніколи. Однак словотворення при калькуванні не може бути необмеженим, у цьому випадку свого роду корективом є суспільна практика: вона або сприймає кальку, або відкидає її. Калькування – один із шляхів збагачення словника мови, оскільки воно не є порушенням мовних норм, яким є буквализм.

Отже переклад – це відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми. Ця єдність досягається цілісним відтворенням ідейного змісту оригіналу в характерній для нього стилістичній своєрідності на іншій мовній основі. Шлях до досягнення такої єдності не лежить через встановлення формальних відповідників. Співставлення засобів різних мов, навіть найбільш віддалених, можливе лише шляхом співставлення функцій, які виконують різні мовні засоби. Звідси точність перекладу полягає у функціональній а не формальній відповідності оригіналу. Це положення вимагає пояснення на конкретному прикладі. У кожній мові існують свої граматичні, лексичні та стилістичні норми, дійсні тільки для даної мови. При переході до вираження думки на іншій мові необхідно знайти такі засоби і, в першу чергу, такі граматичні форми, які б так само відповідали змісту, так само зливалися б з ним, як зливається із своїм змістом форма оригіналу. В науково-технічних текстах англійської мови переважають прості речення (за приблизними підрахунками більше 50%) від загальної кількості речень у тексті. Це явище не є властивим відповідному стилю в українській мові, де дуже широко використовуються складні речення. Тому часто при перекладі використовується прийом об'єднання двох або більше простих речень англійського оригіналу в одне складнопідрядне речення української мови. Наприклад: *This condition, however, changes at certain critical energies of the electrons. At these critical energies the gas atoms do absorb energy, and a sudden drop in the electron current is simultaneously observed.* – Переклад: «Однак ця умова порушується при деяких критичних енергіях електронів, коли атоми газу поглинають енергію, і одночасно спостерігається раптове падіння електричного току». Іноді, навпаки, використовують прийом членування англійського речення на декілька, що більш характерно для художньо-публіцистичного стилю: *The limitations of the existing theories must be adequately understood if they are not to be used in places where they are not valid.* – Переклад: «Обмеження існуючих теорій повинні бути обов'язково зрозумілими. Це допоможе уникнути застосування цих теорій в тих випадках, коли вони не є

обґрунтованими». Хоча на перший погляд такий переклад може здатися "вільним", однак саме в такому перекладі відтворюється єдність змісту та форми, дотримується відповідність стилю оригіналу. Такий переклад називають адекватним.

Адекватність перекладу – результат сукупності дій правильно відібраних лексичних, граматичних та стилістичних факторів. Вибір лексико-семантичних варіантів слова (терміна) на основі вивчення його контекстуальних зв'язків і з урахуванням прагматико-комунікативного аспекту висловлювання є основою точного і правильного перекладу.

Очевидно, з вищесказаного не можна зробити висновок, що адекватність і точність перекладу – одне і те ж. Адекватність – це більш широке поняття, ніж точність. В поняття адекватність входить передача стилістичних і експресивних відтінків оригіналу. Крім того, навіть при відсутності формальної точності передачі окремих слів та словосполучень переклад в цілому може бути адекватним. А нерідко буває і так, що переклад є адекватним саме завдяки порушенню цієї елементарної і поверхневої точності. Коли окремі, дрібні, деколи непереказні елементи тексту передаються у повній відповідності з ідейно-художнім задумом автора, переклад досягає високого ступеня адекватності.

Особливість стилю науково-технічних текстів – широкі синтаксичні можливості для перекладу: різноманітні граматичні перебудови й синтаксичні перегруповання (роз'єднання речення на дрібніші частини, сполучення дрібніших частин в єдине ціле, з'єднання однієї частини речення з іншою та ін.), оскільки будова речення не відіграє самостійної стилістичної ролі.

Види науково-технічного перекладу

Існує декілька видів науково-технічного перекладу (залежно від його рівня еквівалентності оригіналу).

Семантико-стилістичний адекватний переклад – семантично повний і точний, стилістично еквівалентний переклад, що відповідає функціонально-стилістичним нормам перекладу. Прагматично (функціонально) адекватний переклад передає основну (домінуючу) комунікативну функцію оригінала.

Дезиративно адекватний переклад – переклад інформаційного запиту споживача, не передаючий повний зміст тексту. Розрізняють також інші скорочені варіанти перекладу: реферативний, анотаційний, консультативний та типу «експрес-інформація».

Консультативний переклад – це вид усного технічного перекладу, який включає усне анотування, усне реферування, вибіркового переклад і усний переклад заголовків, який виконує консультант-перекладач. Таку роботу може виконати лише досвідчений перекладач, який добре розбирається в тій чи іншій галузі науки і техніки. Переклад типу «експрес-інформація» – це реферативний виклад суті наукової статті перекладачем (після детального вивчення оригіналу) із своєї точки зору, по власному плану, в будь-якій послідовності, але не виражаючи своєї власної оцінки оригіналу.

Список літератури

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – М., "Высшая школа", 1990.
2. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. – К., "Вища школа", 1982.
3. Федоров А.В. Основы общей теории перевода: (Лингвистические проблемы). – М.: "Высшая школа", 1983.

В. Гребенюк

Особенности адекватного перевода научно-технических текстов

В статье рассматриваются основные трудности, способы и виды перевода научно-технических текстов.

V. Grebenyuk

Specifity of appropriate scientific-and-technical texts translation

The article deals with the main difficulties, methods and types of scientific-and-technical texts translation.

Одержано 28.12.11

УДК 504:614.876(477.65)

К.Г. Коваленко, викл., Є.В. Зелений, студ. гр. ЕО-09

Кіровоградський національний технічний університет

Вплив антропогенного фактору на радіаційний стан Кіровоградської області – причини та наслідки

Розглянуто проблему екологічної оцінки Кіровоградської області в частині впливу радіаційного фону техногенного та природного характеру на здоров'я населення регіону.

радіоекологічний стан, техногенні джерела, опромінення

Україна має власну досить потужну урановидобувну та переробну промисловість, що представлена підприємствами Східного гірничозбагачувального комбінату (СхідГЗК) і має надійну сировинну базу у вигляді детально розвіданих 12 уранових родовищ.

Найбільші з них, які можуть бути відпрацьовані підземним способом, розташовані в Кіровоградському рудному районі. Ці родовища локалізовані у двох рудних вузлах Кіровоградському (район обласного центра м. Кіровоград) і Новокосянтинівському (район смт. Мала Виска). У цей час СхідГЗК експлуатує в Кіровоградській області два родовища уранових руд: Ватутинське (Смолинська шахта) і Східну зону Центрального родовища (Інгульська шахта).

Державне підприємство "Дирекція", що будується на базі Новокосянтинівського родовища уранових руд знаходиться на стадії підготовки до роботи.

Характерним для видобутку урану є те, що майже усі відходи – відвали шахтних порід, скиди шахтних вод, викиди в атмосферне повітря являють собою джерела радіаційного забруднення навколишнього природного середовища.

Відповідно до розділу II "Основних напрямків державної політики України в області охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки", затверджених постановою Верховної Ради України 05.03.98 № 188/ 98-ВР, захист населення від радіації відноситься до основних пріоритетів.

Аналіз і узагальнення даних про радіоекологічний стан території Кіровоградської області, природних та техногенно підсилених джерел надходження радіонуклідів у природне середовище і їх характеристик показують наступне:

– основний внесок у сумарну ефективну дозу опромінення населення від техногенно-посилених джерел природного походження вносить внутрішнє опромінення дочірніми продуктами розпаду радону-222;